

1077

La navalla de barber (ALDC, VII, 1642. La navalla de barber)

La *navalla* o *raor* és un “instrument d’acer de tall molt fi que serveix per a afaitar el pèl, els cabells” (DIEC). *Raor* és el mot de més tradició; prové del llat. tardà RASŌRIUM, der. de RASUS, part. de RADĒRE ‘gratar, treure gratant’, amb força doc. del val. i el cat. central (a. 1472 “esmolat *rahors de barber*”, Barcelona), però, davant la pressió de *navaja* i semblants, ha perdut terreny per refugiar-se en el mall. (var. *ravor* 73, 78, 82, amb consonant antihiatàtica), men. i alg. En mall., men. (*raor*) i a la costa empordanesa (*rosor*) també es diu del *Xyrichtys novacula*, probablement per les seves dents esmolades; en alg. el *rasor* és també el mol·lusc *Solen vagina*, dit a altres llocs *ganivet* i *màneg*, per la semblança amb aquests referents. *Raor*, que en cat. med. significava ‘raor’ i ‘ganivet’, com en l’alg. *rasor* 85, ha mantingut aquest darrer significat en l’eiv. (‘trempaplomes, ganivet de butxaca’; Ribas, 1991).

Rasuar 2, que conviu amb *navaja*, és un manlleu al fr. *rasoir*, que té el mateix ètim que *raor*.

Navalla (var. *navaia* 108), assentat a la franja ponentina, documentat a Fraga el 1445, constitueix probablement una continuïtat d’àrea lingüística amb l’arag. *novalla/navalla*, der. del llat. NOVACŪLA ‘raor’, mentre que *navaja* i *navaixa* tenen a veure amb el cast. *navaja* (s. XIII); el primer

documentat en Torra, 1640 (“Caixa, capsa o beynots de *navajes*”) i amb una extensió notable, fins en ross., men. i eiv., podria ser un castellanisme de certa antiguitat, quan la seva pron. era *nava*[ɟ]a, però també podria ser adaptat del cast. mod. *navaja* (veg. la forma adoptada *nava*[χ]a 163), pròpia de parlants bilingües, d’acord amb el patró de correspondències cast. /χ/ = cat. [ɟ] (o [dɟ], *nava*[dɟ]a 154, 155, 157, 186) (cast. *joven* = cat. *jove* o *tjove*; cf. *mejicà*, *encongir*, val. *semetjar*, *tratge*), amb ensordiment a l’àrea apitxada (val. *navatxa* 166; *semetjar*, *tratxe*); la var. *navaixa* (doc. des de C. Ros, 1764) obeiria a l’equivalència cast. /χ/ = cat. [ʃ], segons el mode de l’articulació (cast. *madeja* = cat. val. *madeixa*; per a *antoix*, *abixorro*, veg. Veny, 2006 a: 106-108).

Si volguéssim fer una estratigrafia dels significants corresponents a aquest concepte, tindriem una base primigènia formada per *navalla* a la franja ponentina i *raor* a la resta del domini, en la qual s’haurien superposat els intrusos *navaja*, de bona hora, i d’àrea extensa, així com *navaixa* en val. com a resultat d’una adaptació cast. /χ/ = cat. [ʃ]; el mall. i men., en canvi, han estat fidels a la situació medieval.

Són mots normatius *raor* i *navalla*, des del DG₁, 1932.

